

Кардаш Сергій Юрійович

Аспірант Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при президентіві України

Соціальна структура суспільства: підсумки 20 років пострадянських реформ в Україні.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні є всі підстави стверджувати про наростаючі проблеми соціального розшарування суспільних груп та класів, збільшення кількості бідного населення, не сформованості середнього класу. Всі ці процеси потенційно можуть негативно відобразитися на відносинах між основними соціальними групами. Тому вивчення соціальної структури українського суспільства, має як теоретичне, так і практичне значення для здійснення зваженої соціальної політики.

Проте, аналіз вітчизняної літератури свідчить про незначну кількість праць з проблематики цього дослідження. Насамперед, варто зазначити, що комплексних досліджень з аналізу соціальної структури не проводиться в потрібній, для осмислення усіх проблем, кількості. Більшу увагу наші науковці приділяють окремим сегментам соціальної структури, таким як середній, нижчий та вищий класи. Теоретичні та практичні аспекти даної проблематики представлені у сучасній вітчизняній науковій літературі такими авторами, як В. Андрущенко, Д. Видрін, В. Полохало, А. Колодій, О. Куценко, Е. Лібанова, С. Макєєв, Л. Шангіна та ін.

У даній науковій розвідці ми поставили перед собою мету дослідити які соціальні класи формують соціальну структуру українського суспільства

Для досягнення мети ми будемо вирішувати такі завдання:

1. Виявимо, які основні соціальні групи визначають та формують структуру українського суспільства, з'ясовуючи їх кількісний склад;
2. Спробуємо встановити причини та наслідки майнового розшарування в Україні.

Соціальна структура українського суспільства: експертні оцінки, суб'єктивні погляди

За точку відліку для нашого дослідження ми будемо використовувати запропоновану В. Каспруком модель соціальної структури українського суспільства [2]. На думку вченого основу соціальної структури українського суспільства складають чотири прошарки: вищий, середній, основний та нижчий.

Враховуючи, що вищий соціальний клас на сьогодні в Україні практично не відслідковується офіційною та неофіційною статистикою надзвичайно важко досліджувати його кількісний склад. Приховування своїх доходів від оподаткування, нелегальне вивезення

капіталів за кордон, приховування коштів, набутих кримінальним шляхом, та інші причини зумовлюють те, що навіть згідно соціологічних досліджень вищий клас є настільки мізерним, що немає статистичної значимості і аналізу не підлягає.

В середині соціальної піраміди і основою соціальної стабільності в сучасному світі є потужний і численний середній клас – головна складова громадянського суспільства.

Аналізуючи кількісний склад середнього класу в Україні варто зазначити, що за різними критеріями кількість представників середнього класу суттєво відрізняється. За рівнем прибутку розмір середнього класу знаходився в таких межах: з 1997 р. від 12% населення (дохід у розмірі 300-1200 грн.); до 17% у 2006 році. На початок кризових явищ, які почали охоплювати Україну у 2008 році середній клас складав, за оцінками експертів бл. 17%. Проте, світова криза сильно «вдарила» по доходах громадян України. Уже на період 2010 року кількість середнього класу скоротилася до 10-12% [5].

Аналіз освітньо – кваліфікаційного критерію дає змогу констатувати, що на сьогоdnішньому етапі розвитку українського суспільства більшість представників середнього класу склали особи із вищою освітою (58,3%), середню спеціальну освіту мають 32%. [4] Відтак аналіз розподілу населення за рівнем освіти дає можливість віднести 44,8% населення до потенційних представників середнього класу.

Єдиним критерієм за яким в Україні кількість представників середнього класу дорівнює європейському рівню – це суб'єктивні оцінки громадян. Порівнюючи дані різноманітних опитувань належності до середнього класу можна констатувати, що відсоток громадян за період 2000-2010 років тримався у межах 50%, причому більшість із респондентів відносили себе до середнього класу через те, що мали середній для країни рівень доходів, просто відчували себе представником середнього класу та не хотіли відносити себе до нижчого класу. [4,6,7] Якщо співвіднести та співставити дані класифікаційних критеріїв можна зробити висновок, що реальний показник кількості середнього класу в українському суспільстві коливається у межах 10-12%. Проте, якщо врахувати, що середній клас повинен бути рушієм суспільного розвитку в нашій державі, брати активну участь у політичній та громадській діяльності, то кількість середнього класу може зменшитися до 5%.

Базовим соціальним прошарком в Україні є прошарок, який на соціальній драбині знаходиться між середнім та бідним класами. До цього прошарку належить переважна частина інтелігенції, спеціалістів, які мають середній професійно-кваліфікаційний потенціал, працівники масових професій, торгівлі та послуг. Ці громадяни є потенційно середньодохідні, – їхні доходи перевищують межу бідності, але недостатні для віднесення до середнього прошарку – ці люди фактично балансують між бідністю та добробутом, а отже,

залежно від спрямованості та ефективності державної політики, від результативності власних зусиль можуть у майбутньому перейти або до середнього класу, або до бідного населення. За різноманітними даними до цього прошарку можна віднести від 40 до 50% громадян.

Бідність в Україні: проблеми виміру

Іншою складовою частиною соціальної структури суспільства і віддзеркаленням вищого прошарку є нижчий клас або бідне населення.

Подібно до визначення кількості середнього класу для дослідження кількості бідного населення існує багато стратифікаційних показників. Найголовніші із них можна відобразити таким чином: [3]

1) абсолютні показники – це неспроможність людини матеріально забезпечити свої основні потреби. Широковживаним методом вимірювання абсолютної бідності є встановлення певної межі найчастіше відповідно до мінімально необхідного набору продовольчих та інколи й непродовольчих товарів і послуг. За даними Світового Банку абсолютна бідність Україні практично подолана, і складає бл. 5% (ті громадяни, що живуть менше, ніж на 1,25 дол. США на день) [1].

2) відносні показники – означають нестачу ресурсів, необхідних для повноцінного харчування та підтримання життєвих стандартів, поширених у певному суспільстві. Згідно останніх даних Світового Банку рівень такої бідності у нашому суспільстві складає 78% (ті громадяни, які живуть менше, ніж на 17% США на день). Як бачимо, межа бідності у світі, є досить високою як для нашого суспільства [1].

3) суб'єктивні показники – здійснюється на основі оцінок самих респондентів, який визначають межу бідності самостійно, стосовно своїх потреб. Такий показник визначення кількості бідного населення у період 2000-2010 років коливався у різних межах: від 44,5 % у 2000 році до 31 % наприкінці 2008 року [1].

Отже, за різними показниками маємо різні дані про кількість бідного населення в Україні. Найбільш вірогідною цифрою, яка характеризує відсоток нижчого класу є, на нашу думку, близько 34% населення, що співмірно із офіційною статистикою.

Отже, можемо загалом констатувати, що за період незалежної України, соціальна структура суспільства не зазнала особливих змін. На сьогодні, під впливом різноманітних факторів, в тому числі, і невідповідної політики держави, основу української соціальної структури складають громадяни, доходи яких нижчі, за середньостатистичні по країні. А якщо ці дані порівняти із середньоєвропейськими (за рівнем розвитку Україна випереджає лише Молдову), то картина нашої реальності взагалі виявиться плачевною. Наведені вище різноманітні дані дають нам чітке бачення того, що необхідно кардинально змінювати

державну соціальну політику щодо основних соціальних прошарків. Тому лише впровадження якісних реформ дозволить здійснити зміни у соціальній структурі суспільства, які завершаться формуванням суспільства з потужним і численним середнім класом, який у перспективі – як і в усіх розвинених країнах – охоплюватиме 55–60% населення із одночасним істотним зниженням частки населення з доходами нижче прожиткового мінімуму. Проте вже сьогодні зрозуміло, що основні зусилля мають бути спрямовані на ті прошарки населення, які постійно балансують між бідністю та добробутом.

Список використаної літератури

1. Бідність в Україні: міжнародний та регіональний вимір Матеріали до засідання “круглого столу” на тему: “Реалії та перспективи подолання бідності в Україні” [Електронний ресурс] Афанасьєва Л, Пересунько М, Приходько В., Філоненко К. – 2010. – Режим доступу: cpsr.org.ua/index.php.
2. Каспрук В. Хто є хто в Україні: аналітичний огляд сучасного стану нашого суспільства. / В. Каспрук. // Час. – 1997. – № 1.
3. Красун А., Турчин Я. Бідність в Україні та шляхи її подолання [Електронний ресурс] // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2008. – випуск 20. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Unir/2008_20/16.pdf.
4. Міщенко М. Середній клас: самовизначення в соціальній структурі суспільства [Електронний ресурс] // Національна безпека і оборона. – 2008. – №7. – Режим доступу: www.uceps.org/files/category_journal/NSD101_ukr_2.pdf.
5. Ремовська О. Середній клас в Україні: який він [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу: <http://www.experts.in.ua/inform/smi/detail.php?ID=45550>.
6. Шангіна Л. Відкладене життя, або середній клас в українському виконанні. [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – 2002. – Режим доступу: www.uceps.org/article.php?news_id=254.
7. Шангіна Л. Середній клас в Україні як суб’єкт громадської активності. [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – 2003. – №10 (34). – Режим доступу: www.uceps.org/article.php?news_id=237